SATRANÇTA SEZGİ

Satranç gibi düşüncenin, hesaplamanın, mantığın egemen olduğu bir oyunda sezgilere yer var mıdır? Ancak satranç dünyasının en önemli isimleri oyunlarında sezgilere önem vermişler ve anılarında bunu dile getirmişlerdir.

Bir satranç oyuncusunun her konumda tüm varyantları hesap etmesi kolay olmayabilir. Usta oyuncular bile bazı konumları sonuna kadar analiz etmekte zorlanabilirler. Her bir varyantı sonuna kadar analiz yapmak güç olabilir. Olasılıkların insanın hesaplama kapasitesini aştığı konumlar vardır. Çok iyi satranç bilgisayarlarının bile bu tür konumları çözeceği şüphelidir. Bazı konumlarda düşünce yetersiz kalabilir. Düşüncenin yetersiz kaldığı durumlarda duygular işe karışır. Böyle konumlarda oyuncunun sezgileri önemlidir. Oyuncu bir konumda yeterli bir güce sahip olduğunu görüyor, rakip savunmasında belirgin zayıflık olduğunu hissediyor, yapılacak bir atağın olumlu sonuçlar vereceğine inanıyorsa, buna karşılık tüm varyantları hesaplaması olası değilse, oyuncu sezgilerine güvenerek atağı başlatabilir.

Sezgi, yapılması düşünülen bir eylemin doğruluğu somut verilerle ortaya konulmasa da yapılması durumunda olumlu sonuçları olacağı inanılan bir duygudur. Bu aklın saf dışı edilmesi değil, düşüncenin duygu ile bütünleşmesidir. Sezgi bir duygu olmasına karşılık ardında belli bir bilgi ve deneyim vardır. Düşüncelerin yetersiz kaldığı yerde duyguların düşüncelere yardım etmesidir. Duyguların düşünceyi tamamlamasıdır.

Sezgilerin gelişmesinde daha önce incelenmiş, hafızaya yerleşmiş belli konumlar ile tahtadaki konum arasında bağ kurmak önemlidir. Oyuncu tahtadaki konum ile hafızasındaki konum arasında bağ kurabiliyorsa sezgilerine güvenerek atağı başlatabilir. Bunun için oynanmış oyunları derinlemesine incelenmesi ve bağ kurma yeteneğinin olması gerekiyor. Burada duygusal zekadan bahsetmek gerekir.

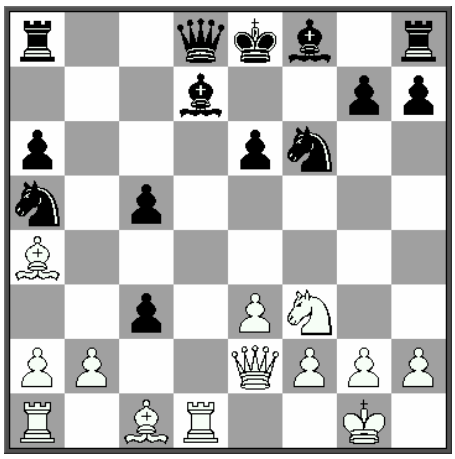
Sezgilerin oluşmasında taktik konum, taktik üstünlük konularının ve mat motiflerinin (kalıplarının) iyi bilinmesi ve satranç hafızası önemlidir. Taktik motiflerin incelenmesi ve kombinezon çalışmaları da sezgilerin gelişmesi için son derece yararlıdır. Usta oyuncuları atağa yönelten en önemli unsurlardan biri de sezgileridir. Başarı sezgilerinin doğru olup olmadığı ile ilgilidir.

Sezgisel konumların üstadı Tal sezgi ile ilgili olarak şöyle yazmıştır **"Hesaplama işin sadece bir kısmı. Daha az önemli olmayan kısım ise sezgi, ilhamdır buna bir tür enerji de diyebilirsiniz. Örneğin ben her zaman bir hamlenin iyi veya bir diğerinin neden kötü olduğunu açıklayamam. Bazen oyunlarımda kombinezonları, sadece orada bir yerlerde olmaları gerektiğini düşünerek buldum. Şu ana kadar düşünce sistemimi anlaşılabilir bir dile çevirebilmiş durumda değilim."**

Satrançta sezgi ile ilgili olarak bazı örnekler ve bu konuda ustaların düşünceleri

Alekhine, A - Book, E -1938

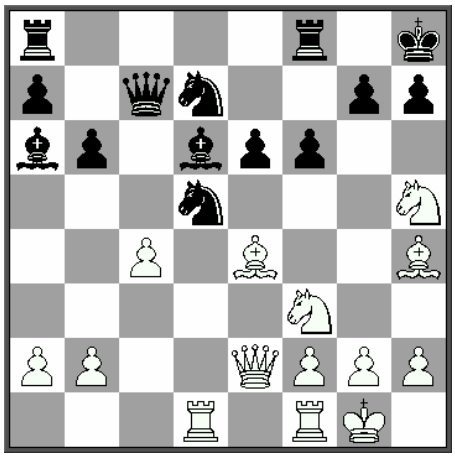
1.d4 d5 2.c4 dxc4 3.Af3 Af6 4.e3 e6 5.Fxc4 c5 6.0–0 Ac6 7.Ve2 a6 8.Ac3 b5 9.Fb3 b4 10.d5 Aa5 11.Fa4+ Fd7 12.dxe6 fxe6 13.Kd1 bxc3 1938 yılında oynanan bu oyunun 13. hamle sonunda aşağıdaki konum oluşuyor.

14. Hamlede beyazlarla oynayan Alekhine **14.Kxd7** ile kale fedası yapıyor. Bundan sonrasını Miguel Najdorf'un anılarından izleyelim. Bu hamleden sonra: Alekhine oyunu izleyen bana dönerek "fedayı nasıl buluyorsunuz" diye sorar. Aslında anlamamış olmama rağmen harika diye cevap verdim. İki yıl sonra
Najdorf "Bana kale fedasını buldunuz diye sormuştunuz, ben size dürüst bir vermedim.O zaman hiç bir şey anlamamıştım ve sizin de her şeyi önceden hesaplayabileceğinizi sanmıyorum"
Alekhine bunun üzerine "Ben de hiçbir şey görmedim, sadece hissettim" Satranç oyunu öyle bir sanattır ki hesaptan daha çok hissetmek lazım.
Oyun aşağıdaki hamlelerin oynanması ile beyazların galibiyeti ile sonuçlanıyor.
14.Kxd7 Axd7 15.Ae5 Ka7 16.bxc3 Şe7 17.e4 Af6 18.Fg5 Vc7 19.Ff4 Vb6 20.Kd1 g6 21.Fg5 Fg7 22.Ad7 Kxd7 23.Kxd7+ Şf8 24.Fxf6 Fxf6 25.e5 1–0

Tal, M - Vasiukov, E Kiev, 1964

1.e4 c6 2.Ac3 d5 3.d4 dxe4 4.Axe4 Ad7 5.Af3 Agf6 6.Ag3!? e6 7.Fd3 c5 8.0–0 cxd4 9.Axd4 Fc5 10.Af3 10...0–0 11.Ve2 b6 12.Ff4 Fb7 13.Kad1 Ad5 14.Fg5 Vc7 15.Ah5! Şh8! 16.Fe4 f6 17.Fh4 Fd6 18.c4 Fa6

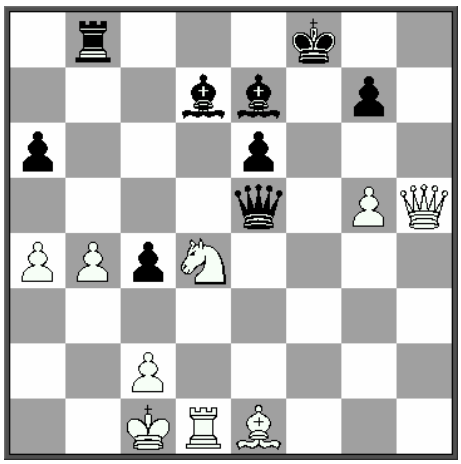
19. hamlede Tal at fedası yapar.
19.Axg7! Tal bu oyunu şöyle anlatıyor. "Oyunun bu anında bir şiir aklıma geldi. Şiirde suaygırlarını bataklıktan çıkarmak ile ilgili bir mısra vardı. Sonra su aygırlarını bataklıktan nasıl çıkarabilirim diye düşünmeye başladım. Aklımdan makaralar, vinçler, helikopterler geçmeye başladı. Sonra bırak boğulsun dedim ve tekrar tahtaya döndüm. Bütün varyasyonları hesaplamanın mümkün olmadığını ve atı feda etmenin doğasında tamamen sezgisel olduğunu anlamıştım. Ayrıca oyunu bir hayli ilginçleştireceği için bu kararı değiştirmek istemedim. "

Ertesi gün gazeteler: Kırk dakika boyunca pozisyonu düşündükten sonra Tal doğru hesaplama ile taşını feda ederek oyunu kazandı. Diye yazdılar.
19...Şxg7 20.Ad4 Ac5 21.Vg4+ Şh8 22.Axe6 Axe6 23.Vxe6± Kae8 24.Vxd5 Fxh2+ 25.Şh1 Vf4 26.Vh5 Vxe4 27.Kfe1?! 27...Vg6 28.Vxg6 hxg6? 29.Fxf6+! Şg8 30.Kxe8 Kxe8 31.Şxh2 Fxc4 32.Kd7!± Ke6 33.Fc3 Fxa2 34.Kxa7 Fc4 35.Şg3 Fd5 36.f3 Şf8 37.Fd4 b5 38.Şf4 Fc4 39.Şg5 Şe8 40.Ka8+ Şf7 41.Ka7+ Şe8 42.b4 Fd5 43.Ka3! Şf7 44.g4 Ke2 45.Fc5 Ke5+ 46.Şh6 Ke647.Kd3 Fc6 48.Kd8 Ke8 49.Kd4 Ke6 50.f4 Şe8 51.Şg7! Fe4 52.Fb6!+- Ff3 [**53.Kd8+ Şe7 54.Kd3 Fe2 55.Fd8+ Şe8 56.Kd2 Ke3 1–0**

Kasparov,G (2849) - Topalov,V (2718) Wijk aan Zee (7), 21.01.2001

1.e4 c5 2.Af3 d6 3.d4 cxd4 4.Axd4 Af6 5.Ac3 a6 6.Fe3 e6 7.f3 b5 8.g4 h6 9.Vd2 Abd7 10.0–0–0 Fb7 11.h4 b4 12.Aa4 Va5 13.b3 Ac5 14.a3 Axa4 15.axb4 Vc7 16.bxa4 d5 17.e5 Ad7 18.f4 Ab6 19.Kh3 19.f5. [19.f5!?] **19...Ac4 20.Vc3 Kc8** [20...Ve7 21.Fxc4 dxc4 22.Fd2±] **21.Fd2 Fe7** [21...Axd2!? 22.Vxd2 Fe7 23.a5²] **22.Fe1 Kb8** [22...Vb8 23.Vb3 h5 24.g5 g6 25.Kc3±; 22...0–0 23.g5,] **23.f5!** [23.Fxc4 dxc4 24.Ve3 Fg2!? 25.Kh2 Fc6=] **23...Fc8 24.Fxc4 dxc4** [24...Fxb4? 25.Fb5+ Şd8 26.Ac6++-; 24...Vxc4? 25.Vxc4 dxc4 26.Ac6±] **25.Vf3 Fd7** [25...Fxb4? 26.Fxb4 (26.Vc6+?! Vd7 *(26...Vxc6? 27.Axc6+-)* 27.Vxc4 Fxe1 28.Kxe1 0–0²) 26...Kxb4 27.Ac6! Kxa4 *(27...Fb7 28.Va3+-)* 28.Kd8+ Vxd8 29.Axd8 Şxd8 30.Vc6+-] **26.fxe6 fxe6** [26...Fxe6 27.Axe6 fxe6 28.c3±] **27.g5!** [27.Ve4? 0–0; 27.c3 Fxa4 28.Axe6 Vxe5 29.Fg3 Vxe6 30.Fxb8 Fxd1 31.Şxd1÷] **27...hxg5** [27...Fxb4 28.Vh5+! Şe7 29.Vg6 Vxe5 30.Kf3 Khf8 31.Fg3 c3 32.Kxc3! *(32.Fxe5? Fa3#)* 32...Kf4 33.Kf3±] **28.hxg5 Kxh3** [28...Fxg5+!? 29.Şb1 Kxh3 30.Vxh3 Fh6 31.Vh5+ Şf8 32.Fc3 Şg8 33.Kg1 Ff4 34.Ae2±] **29.Vxh3 Vxe5** [29...Fxg5+ 30.Şb1 Şe7!? **a)**30...Vxe5 31.Af3 Vf6 32.Vh8++-; **b)**30...Fh6 31.Axe6 ***(b)****31.Vh5+)* 31...Vxe5 32.Axg7+! Vxg7 33.Vh5+ Şf8 ***(b)****33...Şd8 34.Fh4+ Şc7 35.Vc5+ Şb7 36.Kd6±)* 34.Kxd7 Vxd7 35.Vxh6+ Şg8 36.Fc3±; 31.Vh7 Vxe5 32.Fc3 (32.Af3 Vf6 33.Axg5 Vxg5 34.Fh4 Kxb4+ 35.Şa2 Kxa4+ 36.Şb1 *(36.Şb2? c3+–+)* 36...Kb4+=) 32...Ff6 33.Ac6+ Fxc6 34.Fxe5 Kxb4+ 35.Şc1 Fxe5÷] **30.Vh5+! Şf8 (Diyagram)**[30...Şd8? 31.Ac6++-; 30...g6 31.Vxg6+ Şf8 32.Fd2 Vg7 33.Vxe6!+-] **31.Af3!**. [31.Fd2 Vxd4 *(31...Şg8!?)* 32.Kf1+ Ff6 33.c3 Vd3 34.Kf3 Vd5 35.Vh8+ Şf7 36.Kxf6+ gxf6 37.Vh7+ Şe8 *(37...Şf8 38.gxf6+-)* 38.Vh8+ Şf7 39.Vxf6+ Şe8 40.Vh8+ Şe7 41.Vxb8 Vh1+ 42.Şb2 Vd1 43.Vf4 Vb3+ 44.Şc1 Fxa4=] **31...Ve3+** [31...Va1+ 32.Şd2 Kd8 *(32...Fxb4+ 33.Şe2 Vxa4 34.Vh8+ Şe7 35.Vxg7++-; 32...Vb2 33.Şe3! Kd8 34.c3+-)* 33.Vh8+ (33.Şe3! Fc5+ *(33...Vxd1 34.Vh8+ Şf7 35.Ae5#)* 34.bxc5 Vxd1 35.Vh8+ Şe7 36.Vxg7+ Şe8 37.g6+-) 33...Şf7 34.g6+! Şxg6 *(34...Şf6 35.Vh4+ Şxg6 36.Vg4+ Şf7 37.Kxa1+-)* 35.Vxd8 Vxd1+ 36.Şxd1 Fxd8 37.Ae5+ Şf5 38.Axd7+-] **32.Şb2!** [32.Fd2 Va3+ 33.Şb1 Kxb4+! (33...Fd6 34.Vh8+ Şf7 *(34...Şe7 35.Vxg7+ Şe8 36.Ae5+-)* 35.g6+ Şf6 36.Vh4+ Şxg6 37.Kg1+ Şf7 38.Vh5+ Şg8 39.Kxg7+ Şxg7 40.Fh6++-) 34.Fxb4 Vxb4+ 35.Şc1 Va3+ 36.Şd2 Vb2 37.Vh8+ Şf7 38.Vh4²; 32.Şb1 Fe8 33.Vh8+ Şf7÷] **32...Fe8?** [32...Kb7 33.Vh8+ Şf7 34.Fc3 Vxf3 35.g6+ Şxg6 36.Vxg7+ Şf5 37.Vf7+ Şg4 38.Kd4+ Şg3 39.Fe1++-; 32...Fxb4 33.Vh8+ Şe7 34.Vxb8+-; 32...Fxa4! 33.Fc3 (33.Vh8+ Şf7 34.Vxb8 Vxf3 35.Kd4 *(35.Ka1? Fxc2! 36.Şxc2 Vb3+–+)* 35...Fxg5²) 33...Kxb4+! (33...Fxb4? 34.Vh8+ Şe7 35.Vxg7+ Şe8 36.Vg6+ Şe7 *(36...Şf8 37.Kd8+! Kxd8 38.Fxb4++-)* 37.Vh7+ Şe8 38.Vh5+ Şe7 39.Ff6+ Şf8 40.Vh8+ Şf7 41.g6+ Şxg6 42.Vg7+ Şf5 43.Ah4+ Şe4 44.Vg4+ Vf4 45.Vxe6+ Ve5+ 46.Vxe5#) 34.Fxb4 Fxb4 35.Vh8+ Şf7 36.g6+ Şf6 *(36...Şxg6? 37.Kg1+ Şf5 38.Vh7+ Şf4 39.Vh4+ Şf5 40.Vg4+ Şf6 41.Vxg7+ Şf5 42.Vg6+ Şf4 43.Vg4#)* 37.Vh4+ Şxg6 38.Kg1+ Şf7 39.Vxc4 Vb6÷] **33.Vh8+ Şf7 34.Fc3** [34.Fc3 Kxb4+ 35.Fxb4 Vxf3 *(35...Fxb4 36.g6+ Şf6 37.Vxe8+-)* 36.g6+ Şxg6 37.Kg1++-] **1–0**

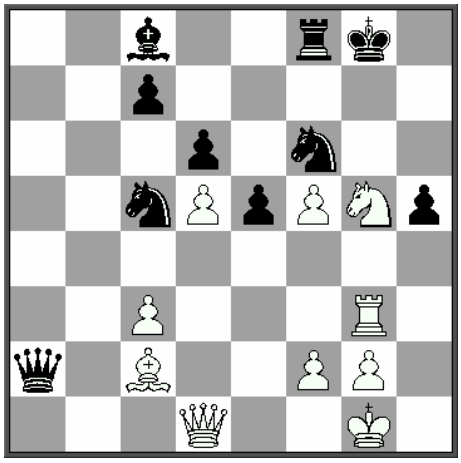
Kasparov bu maç ile ilgili olarak "En iyi oyunlarımdan birisini bu altıncı hisse borçluyum. "Kariyerim boyunca en derin kombinasyonları düşündüğüm oyun olduğunu söyleyebilirim. Kazanan pozisyonu inanılmaz bir şekilde on beş hamle ileride gördüm. Bu inanılmaz bir hesaplama girişimiydi ama hayal gücü olmadan zihninizin o kadar ileri gidebilmesi mümkün değildir. O pozisyonu sadece matematiksel çıkarımla düşünseydim asla o sonuca ulaşamazdım."

30…Şf8

Sezgilerde yanılma: Satrançta esas olan hesaplamadır. Sezgi sadece düşüncenin yetersiz olduğu konumlarda işe yarayabilir. Ancak sezgilerde yanıltabilir.

Kasparov,G (2831) - Topalov,V (2735) Linares (13), 04.03.2004
1.e4 e5 2.Af3 Ac6 3.Fb5 a6 4.Fa4 Af6 5.0–0 Fe7 6.Ke1 b5 7.Fb3 0–0 8.a4 Fb7 9.d3 d6 10.Abd2 Ad7 11.c3 Ac5 12.axb5 axb5 13.Kxa8 Vxa8 14.Fc2 b4 15.d4 bxc3 16.bxc3 Ad7 17.Af1 Ff6 18.d5 Acb8 19.h4 Ac5 20.Ag3 Fc8 21.Ag5 h6 22.Ah5 Fe7 23.Ah3 Va2 24.Ke3 g6 25.Kg3 Abd7 26.Fxh6 Fxh4 27.Kg4 Fe7 28.Fg5 Fxg5 29.Axg5 f5 30.exf5 gxh5 31.Kg3 Af6

Kasparov bu hamlede açarak şah çekmek amacıyla atı e4 veya e6 üzerinde oynamak konusunda tereddüt ediyor. Sonuçta atı ileri oynamanın daha doğru olacağına karar veriyor. "Sezgilerim atı rakip şaha yakın oynamamın daha doğru olacağını söylüyordu. Ancak bunun iyi bir seçenek olmadığını sonradan anlayacaktım." **32.Ae6+** [32.Ae4+ Şf7 33.Kg6 Afxe4 34.Vxh5 Vxc2 35.Ke6+ Şg7 36.Vh6+ Şg8 37.Kg6+ (37.Vg6+ Şh8 38.Vh5+ Şg7 39.Kg6+ Şf7 40.Ke6+ Şg8 41.Vg4+ Şf7 *(41...Şh7 42.Ke7+ Şh6 43.Vg7+ Şh5 44.Vg6+ Şh4 45.Kh7#)* 42.Vg6#)] **32...Şf7 33.Kg7+ Şe8 34.Axc7+ Şd8 35.Ae6+ Şe8 36.Ac7+ Şd8 37.Ae6+ Şe8 38.Ac7+ ½–½**

Kasparov oyun sonunda Topalav ile yaptığı analizde 34. hamlede vezirin c1 hamlesinden korktuğunu söylüyor. Oysa vezirin c1 gitmesi olanaksızdı. "Tam anlamı ile hayal görmüştüm."
"Turnuvayı acı bir şekilde ikincilikle bitirdim ama asıl endişem böylesine kritik bir anda sezgilerimin bana nasıl ihanet ettiğiydi."

Dr. Olgun Kulaç

Kaynaklar:

Süer Dergisi Sayı:9 1971 İstanbul
Zirveye Çıkan Yol Gary Kasparov Koridor Yayınları 2007 İstanbul